

ГИМНАЗИСТИТЕ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО КЪМ УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Диана Димитрова-Йорданова
СУ „Пейо Кр. Яворов“ – Варна

Резюме. Средствата за масово осведомяване и социалните мрежи са бързо развиваща се форма на комуникация в нашия свят и в образованието по-конкретно. Техният език е привлекателен и достъпен за всички. Чрез тях в речта се наблюдават явления, които се отклоняват от книжовноезиковата норма и които общуващите с течение на времето спират да оценяват като отклонение в езиковото си поведение. Обичайно подобни грешки се разглеждат като проява на ниска езикова култура или като недостатъчно познаване на книжовно езиковите норми. В статията се представя експеримент, при който откритите отклонения в книжовноезиковата норма, се превръщат в учебния процес в интересна и търсена „игра“, при която се формират позиции и се трупат опит.

Ключови думи: медии; социални мрежи; книжовноезикова норма; грешка; експеримент; учебен процес

За да могат всеотстранно да се развият, учениците трябва да бъдат подготвени пълноценно да възприемат и създават текстове с различни жанрови и тематични особености, съобразени с възрастта, интересите и обкръжението им. Похвално е, че съвременните средства за масова осведомяване подготвят телевизионни и радиопредавания, които се доближават максимално до ученическото всекидневие и до неговите проблеми. Така те се превръщат в „другото училище“. Но възникват и много въпроси, на които учителят трябва да отговори с конкретни решения. Най-важните между тях са: Дали учителят достатъчно подготвя учениците си да обмислят проблемите на живота? Дали езиковата подготовка на учениците им позволява спокойно да доловят своите отклонения от книжовните норми и подобни такива в заобикалящата ги среда, за да могат да ги избягват в бъдеще в речниковата си практика?

Неправилно би било да си обясняваме пропуските на нашите ученици с проблемите в образователната ни система и в частност на обучението по български език. Не можем да пренебрегнем факта, че времето, посветено на книжовните норми в часовете по БЕЛ, е незначително в сравнение с времето, в което учениците общуват с дигиталните технологии. Твърде силно влияние

оказва и социокултурното обкръжение в случаите, когато езиковата подготовка на учениците е недостатъчна и усетът им не е укрепнал. Това налага нов тип организация на часовете по български език и литература, която да е съобразена с влиянието на естествената речева среда, в която ученикът живее и усвоява своя опит. Често подценяваме учениците си, като им предлагаме примери, които не съобразяваме с техните интереси и възможности.

Настоящият експеримент „Ловци на грешки“ в XI клас обхваща две учебни години. Учениците имаха задача да събират, записват и фотографират примери за отклонения от книжовните норми в устни и писмени изяви, които са станали обществено достояние – обяви, реклами, надписи и етикети, открити на различни обществени места, в училище или в социалните мрежи. Голям интерес представляват постове в социалните мрежи, предаванията по радиото и телевизията, които се оказаха неизчерпаем източник на разнообразни и многобройни грешки. Всяка грешка се записва чрез фиш или снимка, на които се отбелязва мястото, датата и името на ученика, който я е открил. Събраните над 100 фиша и снимки се обработват и класифицират според вида на грешката и източника на информация. Работата над отклоненията от книжовните норми дава възможност да получим информация не само в границите на езиковата система, но и в по-широк план – като отчетем влиянието на семейната среда, възрастта, професионалната ориентация и други. Така учителят не само се запознава с лингвистичната същност на проблемите, но и открива механизмите, които ги поражда.

Българската методическа литература разграничава следните видове грешки: фонетични, граматични, лексикални, синтактични и стилистични. Класификацията налага схващането, че всяка грешка е резултат от нарушаване на книжовни или стилови норми. В някои от събраните материали грешката се отнася до вътрешната организация на изречението „*Видях човека, чийто думи ще помня цял живот*“ (NOVA Play „Съдебен спор“). Тук нормата сочи кои начини за изразяване са забранени и недопустими.

В други случаи обаче нормата има изборителен характер. Тя сочи коя от формите е подходяща за дадения контекст. При работа с тях трябва да се акцентира върху наличието на варианти и да се формира уменията за избор на най-подходящия вариант.

Имайки предвид събрания от учениците материал, става ясно, че класификацията *фонетично-стилни, лексикално-стилни и граматично-стилни грешки* няма място в настоящия експеримент. Наличният материал от грешки включва кратки изрази, словосъчетания или отделни думи, които не могат да бъдат анализирани подробно и в цялостен контекст.

При класифицирането на типовете грешки ние ги разграничаваме по отношение формата на речта – *грешки в устната реч* и *грешки в писмената реч*. Това е важно с оглед изработването на система за работа с грешките в часовете по БЕЛ.

Въз основа на събрания от учениците материал, предлагаме следната класификация.

I. Фонетични грешки, резултат от нарушена правоговорна норма:

Тази дума има двойнствено значение. **В час по история**

Той излезна от стаята, без да се обади на никого. **В междучасието**

В центъра на Русе се намират сградите на различните учредения. **Екскурзовод**

II. Грешки, резултат от нарушаване на правописни и граматични норми:

Сладолет „Изида“ **В магазина**

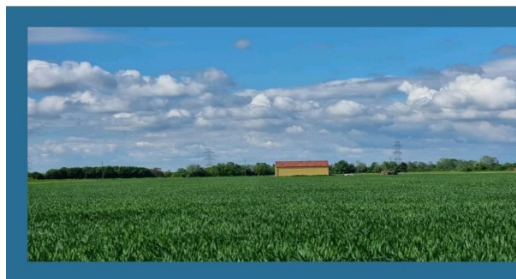
Децко, мъжко и дамско облекло. **На табела**

Хамбургер със кашкавал. **Надпис в закусвалнята**

Печени фастъци. **Надпис**

Обекта е с климатик. **В магазина**

Една самотна кашурка наред житата!

III. Граматични грешки :

1. В устната реч:

Българска национална телевизия представя...**БНТ**

Работиме по новата учебна програма. **В час**

Централния плаж е на близо. **В Морската градина.**

А сега да преминем нататъка. **БТВ „Тази сутрин“**

2. В писмената реч:

Да отидеме в гората! **Обява**

Търсиме да назначим хигиенист. **Обява**

IV. Словообразователни грешки.

1. Грешки в устната реч:

Имаме представители на четири общини. **БГ радио, Новинарска емисия**

Четете пет пъти подред. **В час**

Не се предреждайте. **В магазина**

Отидете направо. **GPS навигация**

2. Грешки в писмената реч:

Домооправител. **Надпис във вход**

Децко облекло. **В магазин**

V. Лексикални грешки:

1. В устната реч:

Нямам си на представа как става това. **В междучасието**

Героят се помирил (вм. примирил) със съдбата си. **В час по литература**

Състезателят губи времето. **Спортно предаване**

Имаш вече 15 бягания. **Думи на учител**

2. В писмената реч:

Фейлетоните на Алеко Константинов се раждат като спонтанен облик на съвременния му политически живот. **От интернет**

Манастирите били средища на душевния живот. **От ученическа работа**

Къщата е с текуща вода и електричество. **Обява.**

VI. Синтактични грешки в устната реч.

В същото време служителите в гражданска авиация обявиха, че ще стачкуват на 29 и 30-ти декември. **БНТ, Новинарски блок**

Голяма е според мен ролята на тези органи. **Случаен разговор в автобуса**

Искам да покажа значението на спорта и защо го обичам. **В час**

VII. Синтактични грешки в писмената реч.

Забранено пушенето на ученици. **В заведение**

Експрес Варна – Бургас ще пристигне на 20 ч. и 15 мин. **На гарата**

Важен етап от експеримента представлява разработването на варианти за работа с грешки в зависимост от учебното съдържание и изискванията на ДОС. Отчита се въздействието на социалния статус, интелектуалното равнище, степента на лингвистична и комуникативна компетентност и индивидуалните особености на учениците.

Същността на работата с грешките ориентира към приоритетното ѝ използване в часовете за упражнения, защото човек се учи от грешките си, но още повече се учи от чуждите, стига да е обучен как да го прави.

Върху грешките учениците могат да работят в рамките на няколко вида упражнения – за разпознаване, за анализ, за редактиране и за коментиране. Така учениците овладяват както книжовните и стиловите норми, така и системата от възможности на езиковите средства и успоредно с това се учат на толерантност към отклоненията от нормите и техните носители.

Учениците се включват с интерес в изпълнението на поставените им задачи и не крият, че това им носи удоволствие. Чрез отрицателното си отношение към слабата езикова култура те практикуват своите лингвистични познания и превръщат учебния процес в интересна и търсена „игра“, при която се формират позиции и се трупат опит.

Събраните до момента фишове предстои да бъдат окончателно обработени, за да се регистрира броят на грешките от всеки вид. Предстои работа за съставяне на упражнения и тестове, включващи различните видове грешки.

В заключение, можем да обобщим, че работата над отклоненията от нормите предлага неподозирани възможности за запознаване на учениците с речта като система, която функционира във всички сфери на човешката дейност. Това помага да се усъвършенства езиковият усет на учениците, и съдейства за подобряване на тяхната лингвистична, комуникативно-речева и обща култура.

ЛИТЕРАТУРА

Буров, Ст., 2012. *Две норми на българската устна книжовна реч.*

Димчев, К., 1998. *Обучението по български език като система.* София: СИЕЛА.

REFERENCES

Burov, S., 2012. *Dve normi na balgarskata ustna knijovna rech.*

Dimchev, K., 1998. *Obuchenieto po balgarski ezik kato sistema.* Sofia: SIELA

THE HIGH SCHOOL STUDENTS – A CHALLENGE TO THE BULGARIAN LANGUAGE TEACHER

Abstract. Mass media and social networking are fast-developing forms of communication in our world and in education in particular. Their language is attractive and comprehensible for everyone. Through them some phenomena which deviate from the literary norm can be observed in speech. Over time speakers stop looking at them as a deviation in their language behaviour. Such mistakes are usually considered as manifestation of low education or as insufficient knowledge of the literary norm. The article shows an experiment where the found deviations are turning into an interesting "game" at school which helps creating attitudes and gaining experience.

Keywords: media; social networking; literary norm; mistake; experiment; learning process

✉ **Diana Dimitrova-Yordanova**

Teacher in Bulgarian Language

P. Kr. Javorov Secondary School

Varna, Bulgaria

E-mail: dgdyordanova@gmail.com